

Robert G. Ousterhout (16 Ocak 1950- 23 Nisan 2023)*

Suna Çağaptay¹ , Ayşe Belgin Henry²

Yakınlarınca bilinen adıyla Bob Ousterhout, 1950 yılında ABD’de Oregon’un Pendleton kasabasında Hollanda’dan göçmüş çok çocuklu bir ailenin ortanca çocuğu olarak doğdu. 1973 yılında Oregon Üniversitesi, Sanat Tarihi Bölümü’nde lisans derecesini tamamladı. Lisans derecesini tamamlarken 1970-1972 yılları arasında değişim programıyla Avusturya Viyana’daki *Institute of European Studies*’te bulundu. 1977 yılında Ohio’daki Cincinnati Üniversitesinde Sanat Tarihi programında yüksek lisans derecesini tamamladı. 1982 yılında, Slobodan Ćurčić danışmanlığında yazdığı ve Kariye Camii’ni incelediği ve yeniden yorumladığı teziyle doktora ünvanını aldı.¹

Bob’ın renkli akademik hayatı Amerika’da üç önemli kurumda şekillenir; Oregon, İllinois ve Pennsylvania Üniversiteleri. Doktora çalışmalarını sürdürürken 1981 yılında Oregon Üniversitesinde ve doktorasını tamamlamasının ardından 1983- 2006 yılları arasında Urbana-Champaign’deki İllinois Üniversitesi Mimarlık Fakültesi’nde Mimarlık Tarihi, Teorisi ve Koruma dersleri verdi. İllinois Üniversitesi’nde -okuduğunuz nekroloji yazısının yazarlarının da doktora derecesini aldığı- Peyzaj ve Mimarlık Tarihi Bütünleşik Doktora Programının kurucularından olan Bob, bu programın ilk dönem direktörlüğünü de yaptı. 2007 yılından emekliye ayrılacağı 2017 yılına kadar Pennsylvania Üniversitesi, Sanat Tarihi ve Arkeoloji bölümlerinde çalışırken aynı bölümde Antik Dünya Araştırmaları Merkezi ve Doktora Programı Koordinatörlüğünü yürüttü.

1 Yayımlanan haliyle: *The Architecture of the Kariye Camii in Istanbul*, Dumbarton Oaks Studies 25 (Washington, D.C., 1987).

¹Doç. Dr. Suna Çağaptay, Bahçeşehir Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü, İstanbul, Türkiye.

E-posta: suna.cagaptay@bau.edu.tr ORCID: 0000-0002-4362-4134

²Dr. Ayşe Belgin-Henry, Bilkent Üniversitesi, Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Ankara, Türkiye.

E-posta: ayse.henry@bilkent.edu.tr ORCID: 0000-0001-7657-8632

Bob için saha çalışması büyük önem taşırdı. Akdeniz’de Bizans coğrafyasının özgünlüğünün anlaşılması, bu coğrafyanın ve özellikle de başkent Konstantinopolis’in mekanlarının elimizde kalan izlerinin korunması, anlaşılması ve paylaşılması kaygısı hiç bitmedi. Fırsat bulduğu her anda başında şapkası, elinde eskiz ve not defteriyle fotoğraf makinası, ören yerlerinde, müzelerde ve arkeolojik alanlarda kendini tamamen işine verirdi. Bu anlarda yanında öğrencileri olduğunda sessizlik bozulur, bu dünyaya öğrencileri de çekilirdi. Sesli düşünerek öğretmek ve nasıl öğrendiğinizi sorgulamak sıklıkla yaptığı ve çok keyif aldığı bir şeydi. Bu durum dersler, seminerler ve konferanslarla sınırlı kalmaz, özellikle de akşam yemeği masalarında, yemek, hayat ve renkli anekdotlarının arasından belirir, kendine has şakalarına karışırdı. Her yaz başında yaz sezonunu nerede geçireceğini, nerede yüzeceğini, kiminle hangi alanı, müzeyi inceleyeceğini belirten programını bizlerle paylaştı. Her yaz programının yolunun üstündeki meslektaş ve öğrencilerine gönderilen açık bir davet olduğunu hepimiz bilir, buluşma fırsatını kaçırmamaya veya yollarımızı onunla kesiştirmeye çalışırdık.

İlk saha araştırmasını hem Dumbarton Oaks’ın Saha Araştırmaları Arşivi’nde hem de Kariye Camii’nde devam ettirdi. Bu çalışmaların ardından, Yunanistan’da Kavala, Ferecik ve Dimetoka’da Yunan Arkeoloji Bölümünde, Kapadokya’da, İmroz’da ve ayrıca M. ve Z. Ahunbay ile Zeyrek Camisinde (Pantokrator) saha araştırmaları ve restorasyon projeleri yürüttü. Bunun yanı sıra, Moskova Mimarlık Enstitüsü’nde ve Kudüs Üniversitesi’nde konuk öğretim üyesi olarak dersler verdi. Arkeolojik araştırmaları ve restorasyon projelerini yerinde inceledi; sorumlularıyla ortak çalışmalar, yayınlar ve sunumlar yaptı, onlarla öğrenci değiş tokuş etti. Bu iki iç içe geçen etkinlik -bir diğer deyişle yerinde anlama ve korumanın bütünlüğü- mekanların sanatsal ve dini betimlemelerle aktif etkileşimi, Kudüs’ün Bizans mimari geleneğindeki yeri, kutsiyetin inşası, biçimin başka coğrafyalara taşınması, Rus mimarisindeki Bizans referansları, mimarlık ve kimlik başlıkları altında şekillenen yayınlarına ve çalışmalarına sürekli olarak yansdı.² Çalışmaları, Fulbright, Dumbarton Oaks, Illinois, University of Pennsylvania, World Monuments Fund, National Endowment Fund, UNESCO ve Onassis Vakfı’ndan aldığı maddi yardımlarla desteklendi.

Bob, Bizans mimarisi ve arkeolojisine olan hakimiyeti ve bu odağı geniş bir kronoloji ve coğrafyaya uygulama becerisi sayesinde 1999-2000 yılında, Paris’teki *Centre de Recherche Nationale Scientifique*’de kıdemli araştırmacılık ve aynı yıl Harvard Üniversitesinin Mimarlık ve Tasarım Fakültesinde kültürel miras, Bizans ve modernite temalı stüdyo derslerinde jüri üyeliği yaptı. 2015-2017 yılında Getty Vakfının *Connecting Art Histories* (Sanat Tarihlerini Kaynaştırmak) Programı dahilinde, İsrail, Filistin, Türkiye, Ürdün ve Yunanistan’da Scott Redford liderliğinde gerçekleşen ve Haçlı Sanatı ve Mimarisine odaklanan gezici araştırma programında kıdemli araştırmacı olarak çalıştı. 2011-2022 yılları arasında ise Bizans ve Orta Çağ alanında yetişen neredeyse her öğrencinin katılma hayali kurduğu ve Bizans saha araştırmaları için kültleşmiş Kapadokya Yaz Okulu programını Tolga Uyar’la birlikte kurguladı ve yürüttü.

2 Bob Ousterhout’un oldukça üretken bir akademisyen olması ve her çalışmasının oldukça kıymetli olması nedeniyle bir yayın seçkisi yapmak istemedik. O nedenle, özgeçmişine ve yayınlarına erişmek için: <https://arth.sas.upenn.edu/sites/default/files/Ousterhout-CV-April-2020.pdf> <https://upenn.academia.edu/RobertOusterhout>

Bizans çalışmaları için hem yol gösterici hem de birleştirici bir insandı. Uzun süre, ABD’de Bizans Çalışmaları Ulusal Komitesine, Kuzey Amerika Bizans Çalışmaları Birliğine başkanlık yaptı ve önemli kararlara imza attı. Bizans coğrafyasının değdiği her noktada, özellikle de Yunanistan ve Türkiye’de Bizans çalışmaları ve uzmanlarıyla kurduğu ilişkiler ağını Kuzey Amerika’dakilerle bağladı. Dahası, yetiştirdiği nesiller ve oluşturduğu bağlarla, kurduğu köprülerin onun vefatıyla sekteye uğramamasını sağlayacak güçlü bir temel hazırladı.

Bob, 2020 yılında güncellediği ve halen web sayfasında görülebilecek özgeçmişinde ilgi alanlarını “Bizans ve Orta Çağ mimarisi, anıtsal resim sanatı; Doğu Akdeniz coğrafyasında, İstanbul, Trakya, Kudüs ve Kapadokya özelinde kutsiyetin inşası; kentleşme dinamikleri” diye sıralar. Bizans’ı izole, ezoterik ve lineer bir kronolojide takip etmek yerine, Bob bize kariyeri boyunca mekanların üretimi ve kullanımında sanatçıyla ustanın iş birliği, baninin rolü ve arka planda gelişen sosyo-kültürel, siyasi ve dini dinamiklerle şekillenen çarpıcı ilişkiler ağı sundu. Bu bağlamda taş ustalarının mimari bilgi aktarımındaki rolü, sanatsal sınırlarla politik sınırların farklılığı, kutsallığın inşası ve mimari kopyalama stratejileri üzerine kafa yordu. Elimizde kalan küçük maddi kültür detaylarından ve metinlerden yakaladığımız anlardan, bölgesel ölçeklere ve uzun soluklu analizlere uzanan farklı ölçeklerde aynı dikkat ve özenle çalıştı. Bob’un yazılı ve sözlü anlatım dilinin insanı sarıveren akıcılığının temelinde anlattığı konulara duyduğu sevgiyle sorunlu noktalardan kaçmayan, sorunları geçiştirmeyen, yöntemini konusuna uyarlayan bakış açısının olduğunu söylemek yanlış olmaz.

1999 yılında yayınladığı ve 2005 yılında Rusça’ya, 2006 yılında ise Türkçe’ye çevrilen Bizans’ın Yapı Ustaları (*Master Builders of Byzantium*) kitabıyla birlikte kendisinden önceki neslin, özellikle de 1965’te Richard Krautheimer tarafından yazılan ve 1986’da Slobodan Ćurčić tarafından güncellenen Erken Hristiyan ve Bizans Mimarisi (*Early Christian and Byzantine Architecture*) kitabında karşımıza çıkan tipolojileri ve Bizans’ın devamlı değişen coğrafyası çerçevesinde Konstantinopolis’in gölgesi altında kalan diğer merkezlere ait mimari geleneklerini yapı teknolojileri ve malzeme çeşitliliği ışığında yeniden gözden geçirmemizi sağladı. 2019 yılında yayımladığı Doğu Akdeniz Mimarisi (*Eastern Medieval Architecture*) adlı kitabında ise Konstantinopolis, Anadolu, Kudüs, Suriye, Kafkas, Balkan ve Adriyatik coğrafyası dahilinde yaptığı saha gezilerinin ve araştırmaların dikkatli analizini tematik başlıklar altında bizi sundu. Özellikle de Türkiye ve Yunanistan gibi ana merkezlerin yanı sıra Bizans’ın çeperlerindeki gelişmelere, Bizans coğrafyasında gerçekleşen farklı karşılaşmalara yaptığı vurguyla eş zamanlı mimari gelişmelerde ortaya çıkan benzerlik ve farklılıkları anlamamızı sağladı. Bizans mimarisini başlangıcıyla bitişi kesin çizgisel süreçlerin toplamı olarak değerlendiren geleneğe bağlı kalmaktansa, bizlere Bizans’ın hem çevresiyle hem de içinde olduğu siyasi ve dini değişikliklere göre şekillenen dinamik bir üretim olduğunu gösterdi.

Bob, ilgili ve daha da önemlisi şefkatli bir öğretmendi. Doktoraya yönelik saha araştırmalarımızın ilk yıllarında bize bizzat eşlik etti; Antakya’da, İznik’te, Bursa’da, Atina’da veya Selanik’te yanımızda durdu ve neye nasıl bakacağımızı gösterdi. Eşlik edemiyorsa

gittiğimiz yerdeki akademisyen dostlarıyla tanıştırdı. Daha da önemlisi, “Go and commune with the buildings!” yani “Git, binalarla konuş!” cümlesini hepimizin aklına kazıdı, bize bakmak ve görmek arasındaki farkı gösterdi ve yapının bağlamını çözmek konusunda hep cesaretlendirici oldu. Yazılan tezler ve tamamlanan doktora programlarından sonra bizleri ve yaptıklarımızı izledi, hepimiz yerimizi bulana dek, hatta daha sonraları da ilgisini ve desteğini hep arkamızda hissettik.

Bob, eğlenceli bir arkadaşı. Kışın havuzda, yazın ise çok sevdiği Boğaz’ın akıntılı sularında yüzmeyi, evinde partiler vermeyi, ARIT’in sadık bir başışçısı olarak her yıl yapılan bağış toplantılarında toplu bilet satın alıp öğrencilerini ve dostlarını ağırlamayı alışkanlık haline getirmişti. İstanbul’un, Kapadokya ve Kudüs’ün ara ve arka sokaklarını o yerlerin yerlisinden de iyi bilmesi, buralarda edindiği ilginç dostları, ince kelime oyunları ve kendine has entelektüel muziplikleri hiç unutamayacağımız özellikleri. Türkiye ve dünya genelinde Bizans’ın kültürel çerçevesini anlatan bakış açımızı değiştiren ve bildiklerimizi sorgulatan, yayınlarıyla yeri doldurulamayacak önemli bir akademisyen ve araştırmacıydı. Yeri kolaylıkla doldurulamayacak ama eminiz ki bakış açısı onun terbiyesini alan, çalışmalarını takip eden akademisyenler tarafından devam ettirilecek. Ruhu şad olsun, camiamızın başı sağ olsun.